

Jerzy Kielbik

"Życie codzienne na dawnych ziemiach pruskich" : sprawozdanie z sesji

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 611-613

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Kielbik

„Życie codzienne na dawnych ziemiach pruskich” Sprawozdanie z sesji

22 października 2003 r. w Olsztynku, już po raz siódmy, odbyła się sesja naukowa z cyklu „Życie codzienne na dawnych ziemiach pruskich”, poświęcona w całości problematyce obchodów rocznicowych i świątecznych. Konferencja została zorganizowana przez Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego oraz Muzeum Budownictwa Ludowego Park Etnograficzny w Olsztynku.

Program obrad przewidywał dziesięć wystąpień: prof. dr. hab. Edmunda Kizika z Gdańska, prof. dr. hab. Jacka Wijaczki z Kielc, z Olsztyna: ks. prof. dr. hab. Alojzego Szorca, prof. dr. hab. Stanisława Achremczyka, dr Danuty Bogdan, dr. Jana Chłosty, mgr Małgorzaty Sztąberskiej, mgr. Jerzego Kielbika, mgr. Henryka Leśniowskiego oraz mgr. Jerzego Łapo reprezentującego Węgorzewo. Niestety referenci z Gdańska i Kielc nie mogli stawić się osobiście, przesłali jednak swoje referaty, które wraz z innymi mają zostać wydrukowane w materiałach z sesji.

Obrady, które odbyły się w Salonie Wystawowym w Olsztynku, rozpoczął dyrektor Muzeum Budownictwa Ludowego mgr Tadeusz Kufel. Powitał zgromadzonych licznie gości, przedstawicieli władz oraz młodzież. Przedstawił historię spotkań, opowiadając o pierwszej z sesji oraz o tym, jak przekształciła się następnie w cykl konferencji odbywających się rokrocznie w Olsztynku. Podkreślił wagę tych spotkań dla Muzeum oraz miasta, przybliżył także plany organizatorów na następne lata. Przewodnictwo konferencji przekazał prezesowi Towarzystwa Naukowego im. W. Kętrzyńskiego mgr. Władysławowi Ogrodzińskiemu.

Pierwszy referat, zatytułowany „Imprezy biskupów warmińskich”, wygłosił ks. prof. dr hab. Alojzy Szorc. Swe wystąpienie rozpoczął od podkreślenia wagi problematyki sesji oraz trudności, na jakie napotyka badacz życia codziennego. Referent przedstawił ceremonialną związaną z ingresem biskupów warmińskich w epoce nowożytnej, dodając równocześnie, że odpowiednie ceremoniały istniały także przy innych okazjach: synodach, wizytacjach kanonicznych czy sejmikach. Opisał powitanie nowo wybranego biskupa na granicy kraiku w Butrynach, jego podróż do stolicy w Lidzbarku oraz związane z tym uroczystości. Następnie przeszedł do omówienia właściwego ingresu, jaki miał miejsce w katedrze warmińskiej we Fromborku, m.in.: mszy, zaprzysiężenia kapitulacji wyborczych czy homagium. Autor podkreślił na zakończenie wyjątkowość Warmii oraz ceremonialów tu występujących, które, jak np. artykuły zaprzysiężone, nie miały odpowiednika w Polsce.

Kolejny referat „Między pobożnością a zabawą. Świątowanie na Warmii” był autorstwa dr Danuty Bogdan. Wystąpienie, poświęcone czasom nowożytnym, rozpoczęła

od stwierdzenia, że dawniej rytm życia wyznaczała praca przeplatana modlitwą i rozrywką. Praca rozpoczynała się w zależności od pory roku — od godz. 5—6 rano — i trwała do późnego wieczora. Referentka przedstawiła także problematykę świąt kościelnych i związanych z nimi dni wolnych, których było w ciągu roku, w zależności od diecezji, od trzydziestu do czterdziestu. Określiła obowiązki, jakie spoczywały na wiernych, niedopełnienie których mogło się wiązać nawet z niemożnością pochówku na cmentarzu parafialnym. Następnie opisała pielgrzymki lokalne i regionalne, uroczystości cechowe, brackie, rodzinne, jak chrzty czy wesela i związane z nimi zakazy występujące w warmińskich ustawach krajowych. Omówiła również zabawy i gry popularne w XVI—XVIII w. Na zakończenie referentka dodała, że pomimo licznych zakazów i ograniczeń bawiono się chętnie, a społeczeństwo tego czasu cechował duży solidaryzm, nie pozwalający czuć się nikomu samotnie.

Ostatni przed przerwą referat wygłosił prof. dr hab. Stanisław Achremczyk. Wystąpienie nosiło tytuł: „Biskupie pogrzeby”. Referent stwierdził na wstępie, że pomimo tragicznego i religijnego wymiaru śmierci pogrzeby, szczególnie w epoce baroku, bywały niezmiernie huczne. Z jednej strony skłaniało to do naśladownictwa, jak w przypadku hetmana Potockiego, kiedy uroczystości pogrzebowe trwały cztery dni, lub wywoływało odruch sprzeciwu. Taką postawę zaprezentował inny hetman — Żółkiewski, nakazując skromny pochówek. Tego typu zachowania autor wystąpienia przedstawił na przykładzie dwóch biskupów warmińskich — Andrzeja Chryzostoma Załuskiego i Krzysztofa Andrzeja Jana Szembeka. Pierwszy z nich prezentował postawę raczej skromną, nakazując pochować się w kolegiacie dobromiejskiej bez zbędnego ceremoniału. Natomiast drugi w swym testamencie zalecał nadać pogrzebowi nadzwyczaj uroczystą oprawę, oraz zbudować kaplicę w katedrze warmińskiej, w której zamierzał spocząć. Referent przedstawił całą ośmiodniową uroczystość, trwającą od 27 maja do 3 czerwca 1740 r., podkreślił na zakończenie, że była to ostatnia tak pyszna, barokowa uroczystość pogrzebowa na Warmii.

Po piętnastominutowej przerwie obrady rozpoczęły się pod przewodnictwem ks. prof. dr. hab. Alojzego Szorca. Pierwszy referat, noszący tytuł „Ślady różnokulturowej obrzędowości pogrzebowej na Mazurach od pradziejów po czasy nowożytnie”, wygłosił mgr Jerzy Łapo. Wystąpienie, bogato ilustrowane za pomocą wyświetlanych slajdów i folii, referent rozpoczął od przedstawienia pochówków z czasów mezolitu, przechodząc stopniowo do grobów z XVII w. z okolic Węgorzewa. Zaprezentował przykładowe groby, analizę szczątków, a także zwyczaje związane z pochówkami. Omówił ułożenie ciał, przedmioty odnalezione w grobach. Położył nacisk na różnice i elementy łączące pochówki z różnych okresów historii.

Wystąpienie zatytułowane „Świętowanie na Warmii na przełomie XIX i XX wieku” zaprezentował dr Jan Chłosta. Referent omówił problematykę przebiegu uroczystości rodzinnych oraz związanych z kalendarzem liturgicznym. Podkreślił, że w omawianym okresie najwyżej w hierarchii społeczności warmińskiej stały kiermasy. Tylko w okolicy Olsztyna odbywały się m.in. w Bartągu, Purdzie, Lamkowie, Gietrzwałdzie i Ramsowie. Przybywały na nie pielgrzymki, gromadziły się rodziny i znajomi z całej okolicy, spotkania kończyły się wspólnym biesiadowaniem. Na zakończenie referent podkreślił wagę tego rodzaju uroczystości dla społeczności warmińskiej w omawianym okresie.

Następny referat wygłosiła mgr Małgorzata Sztąberska. Nosił on tytuł: „Życie codzienne mieszkańców Prus Wschodnich w świetle prasy warszawskiej XIX i początku

XX wieku”. Referentka omówiła zagadnienie spojrzenia na Prusy Wschodnie z perspektywy Królestwa Polskiego. Zaprezentowała, jak w różnych tytułach prasowych postrzegano różnego rodzaju wydarzenia, życie, zwyczaje itp. tego regionu. Podkreśliła, że Prusy Wschodnie dla przeciętnego mieszkańca Kongresówki przez długi czas pozostawały całkowicie obce, a ich wizerunek zaczął się właściwie kształtować od lat siedemdziesiątych XIX stulecia.

Wystąpienie zatytułowane „Obchody rocznicowe w przedwojennym Olsztynie w świetle »Gazety Olsztyńskiej«” zaprezentował mgr Jerzy Kielbik. Referent przedstawił sposób widzenia rocznic przez „Gazetę Olsztyńską”, kładącą nacisk na wydarzenia związane z Polską i polskością. Następnie omówił ważniejsze uroczystości odbywające się w Olsztynie oraz sposób ich obchodzenia. Podsumowując wystąpienie, podkreślił silny wpływ polityki i ideologii na sposób przedstawiania w „Gazecie” rocznic zarówno tych związanych z Polską, jak i z Niemcami.

Ostatni referat zaprezentował mgr Henryk Leśniowski. Wystąpienie nosiło tytuł „Obchody rocznic grunwaldzkich”. Na wstępie autor stwierdził, że obchody rocznicy bitwy grunwaldzkiej były pierwszym w Polsce świętem państwowo-kościelnym. Następnie omówił powstanie oraz rozwój legendy grunwaldzkiej, walkę z nią w państwie pruskim. Przedstawił sposoby uczczenia tego wydarzenia, zaprezentował pomniki powstające na Polach Grunwaldzkich i ich losy. Dodał na zakończenie, że współcześni pozostają spadkobiercami legendy bitwy grunwaldzkiej.

Sesję olsztynecką zakończył ks. prof. dr hab. Alojzy Szorc. Dziękując referentom oraz publiczności, podkreślił wagę tegorocznej konferencji przybliżającej historię społeczności Olsztyńska.